

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการเกษตรเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้นั้น เพื่อสนองการบริโภคและนำมาซื้อขายได้ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของประเทศ ผลผลิตและรายได้จากการเกษตรนั้นมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 25 ของผลผลิตรวมของประเทศ และผลผลิตทางการเกษตรนั้นทำรายได้สูงถึงประมาณร้อยละ 60 ของรายได้จากการส่งสินค้าออกทั้งหมดของประเทศ

ปัจจัยในการผลิตและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเป็นที่ยอมรับกันว่า วิธีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีประสิทธิภาพที่สุดประการหนึ่งในปัจจุบัน ก็คือการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีดังกล่าวได้ในหมู่เกษตรกร สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทั้งคุณและโทษ ถ้าใช้ให้ถูกหลักวิธีและถูกต้องตามกำหนดเวลา จะเป็นประโยชน์ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชและลดอันตรายที่จะเกิดขึ้นให้น้อยลง

โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว สภาพการใช้สารเคมีกำจัดแมลงในประเทศไทยได้เกิดปัญหาขึ้น คือ ผู้ใช้สารเคมีได้รับอันตรายจากสารเคมีที่ใช้ เนื่องจากผู้มีส่วนมากไม่ได้ตระหนักถึงภัยอันตรายจากการใช้สารเคมีอย่างลึกซึ้งดีพอ และไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำในการใช้สารเคมีให้ถูกวิธี และขาดความระมัดระวังในขณะที่ปฏิบัติงาน นอกจากจะเกิดอันตรายต่อผู้ใช้เองแล้วยังอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ที่อยู่อาศัยรอบ ๆ บริเวณที่มีการใช้สารเคมีตลอดจนผู้บริโภคผลผลิตทางการเกษตร แต่ถึงอย่างไร สารเคมีก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อเกษตรกรเป็นอย่างมาก เพราะถ้าหากไม่มีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชเหล่านี้อย่างถูกวิธีแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเสียหายแก่ผลผลิตทางการเกษตรเป็นจำนวนมากในปีหนึ่ง ๆ ผลผลิตทางการเกษตร

ถูกทำลายโดยศัตรูพืชไม่น้อยกว่าร้อยละ 43 และทำความเสียหายไม่น้อยกว่าปีละ 50,000 ถึง 60,000 ล้านบาท (ประยูร ศีมา ,2523 : 3) เกษตรกรไทยนิยมใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืชกันอย่างแพร่หลาย ดังจะเห็นได้จากปริมาณการจำหน่ายและการใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืชของประเทศไทย ปี 2530 สารกำจัดแมลงได้จำหน่ายคิดเป็นร้อยละ 43 เท่ากับ 12,014 ตัน นอกจากนั้นเป็นสารกำจัดเชื้อรา สารกำจัดวัชพืช สารรมควันพิษ สารกำจัดไร ซึ่งคิดรวมเป็นร้อยละ 57 (ที่มา : ฝ่ายวัตถุพิษ กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2531 : 46)

ในประเทศไทยนั้นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชไปถึงมือเกษตรกรผู้ใช้ได้ 2 ทาง คือ ทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และทางเอกชน ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะแจก สารเคมีให้แก่เกษตรกรโดยไม่คิดมูลค่า โดยแจกผ่านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และจัด จำหน่ายในราคาอุดหนุน ส่วนภาคเอกชนนั้น ก็จะจัดจำหน่ายผ่านทางธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร และจำหน่ายโดยร้านค้าเอกชน ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วประเทศ ประมาณ 2,000 แห่ง (Janice Jensen , 1986)

สารเคมีกำจัดศัตรูพืชนั้น ถึงแม้จะมีคุณสมบัติต่อผลผลิตทางการเกษตรแต่ก็มีพิษภัย ต่อคน ต่อสัตว์ และต่อสิ่งแวดล้อม คือ ปัญหาสารพิษตกค้าง ซึ่งพิษภัยต่อคนนั้นมีโทษภัยถึงชีวิต

จากการวิเคราะห์ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา พบว่าผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่นั้น มีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชสะสมอยู่ในไขมันและตับ ซึ่งนอกจากจะมีผู้เสียชีวิตและยังมีผู้ป่วยซึ่งมีจำนวน สูงขึ้นทุกปี จากสถิติ ปี 2530 มีผู้ป่วยสูงถึง 2,187 ราย (ที่มา : กองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข 2531)

ในปัจจุบันพื้นที่ในการทำเกษตรในภาคกลาง ซึ่งนอกจากจะมีการปลูกข้าวแล้ว พื้นที่ทางการเกษตรอีกส่วน ก็จะเป็นการทำสวนผลไม้ เช่น ส้ม ฝรั่ง กล้วย เป็นต้น เนื่องจากส้ม เป็นพืชที่ให้ผลตลอดทั้งปี คือไม่เป็นฤดูกาล ปลูกง่าย ผลผลิตสูง และเหมาะสม กับสภาพดินฟ้าอากาศในภาคกลาง ปัจจุบันพื้นที่ในเขตอำเภอชัยบุรี อำเภอคลองหลวงและ

อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้หันมานิยมทำสวนส้มกันมากขึ้น และเพื่อเป็นการให้ได้ผลผลิตสูงและมีคุณภาพดี เกษตรกรจึงจำเป็นต้องใช้สารเคมี เพื่อกำจัดศัตรูของส้ม อย่างไรก็ตาม การใช้สารเคมีดังกล่าว มีการใช้อย่างถูกต้อง ปลอดภัยเพียงใด ใช้น้ำปริมาณเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดบ้าง ซึ่งยังไม่ชัดเจน จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการสื่อสาร จะมีผลต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูของส้มหรือไม่ และเกษตรกรมีความรู้ และทัศนคติ ตลอดจนการปฏิบัติในการใช้สารเคมีถูกต้องมากน้อยเพียงใด การปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติที่ถูกต้องนั้นเป็นเพราะเหตุใด ทั้งนี้ข้อมูลที่ชัดเจนสามารถใช้เป็นแนวทางในการแสวงหาวิธีการที่ดีที่สุดในการกระตุ้นให้เกษตรกรมีการใช้สารเคมีอย่างถูกต้อง ปลอดภัยและประหยัด

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อแสวงหาแนวทางในการกระตุ้นให้เกษตรกรใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย มีประสิทธิภาพและประหยัด ดังนี้

1. เพื่อสำรวจปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการเปิดรับข่าวสารของเกษตรกรสวนส้ม
2. เพื่อสำรวจความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรสวนส้ม
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการเปิดรับข่าวสาร กับความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัยมุ่งศึกษา เฉพาะ เกษตรกรสวนส้ม
2. กลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัยมุ่ง เฉพาะกลุ่มผู้ฉีดพ่นและใช้สารเคมีด้วยตนเอง
3. พื้นที่ ที่ทำการวิจัย ทำเฉพาะสวนส้มในเขตอำเภอธัญบุรี อำเภอคลองหลวง และอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากผลของการวิจัย จะทำให้ทราบว่า มีปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการสื่อสารที่สำคัญบางปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ ทักษะคิด และการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในสวนส้ม ตลอดจนทำให้ทราบสภาพและวิธีการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในสวนส้มอย่างถูกต้อง ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคในการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย ประหยัด และมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อเกษตรกรเองและเป็นประโยชน์โดยอ้อมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จะได้นำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน และกำหนดแนวทางในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทักษะคิดเกี่ยวกับการใช้สารเคมี โดยเฉพาะในเขตที่มีการทำสวนส้มใหม่ ๆ คือ ในเขตอำเภอธัญบุรี อำเภอคลองหลวงและอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

สมมติฐานของการวิจัย

มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการสื่อสาร กับระดับความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช
2. ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจและการสื่อสาร กับทักษะคิดต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช
3. ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการสื่อสารกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

1. เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรสวนส้มกลุ่มตัวอย่างจาก 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรี และอำเภอหนองเสือ .. จังหวัดปทุมธานี
2. ความรู้ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช
3. ทักษะคิด หมายถึง ความรู้ลึก ความคิดเห็นที่มีต่อการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช และการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

4. บัญญัติทางสังคม หมายถึง เพศ อายุ ระดับการศึกษา การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร กลุ่มส่งเสริมการเกษตร กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ฯลฯ
5. บัญญัติทางเศรษฐกิจ หมายถึง ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร รายได้จากการเกษตร และอื่น ๆ จำนวนแรงงานที่ใช้ทำการเกษตร ค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมี กำจัดศัตรูพืช ค่าใช้จ่ายในการเข้าพื้นที่ในการทำสวนส้ม
6. การสื่อสาร หมายถึง การติดต่อสื่อสาร และการเปิดรับข่าวสารทั่วไปและข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูส้มจากสื่อมวลชน และสื่อบุคคล
7. สารเคมีกำจัดศัตรูพืช หมายถึง สารเคมีที่ใช้สำหรับกำจัดแมลง และสัตว์ที่เป็นศัตรูของพืชที่เพาะปลูก หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ยารฆ่าแมลง
8. สวนส้ม หมายถึง พื้นที่ที่ปลูกส้มทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ของเกษตรกรเอง หรือพื้นที่เช่า
9. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง เจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมการเกษตรจากกรมส่งเสริมการเกษตรหรือจากหน่วยงานอื่น ๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย